

EWA OSETOWSKA

1919—1978

Dnia 9 stycznia 1978 roku zmarła po długotrwałej chorobie prof. dr med. Ewa Osetowska, Kierownik Ośrodka Neurologii Porównawczej Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk w Mińsku Mazowieckim, inicjator i współzałożyciel Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich, twórca i wieloletni redaktor „Neuropatologii Polskiej”.

Ewa Osetowska urodziła się w roku 1919 w Mińsku Mazowieckim. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego im. M. Konopnickiej w Warszawie w roku 1937 podjęła studia lekarskie na Uniwersytecie Warszawskim. W okresie okupacji kontynuowała je na podziemnym uniwersytecie w Warszawie, pracując jednocześnie w II Klinice Chirurgicznej Szpitala Klinicznego. Dyplom lekarza uzyskała w lutym 1945 roku na wydziale lekarskim odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego. Stopień naukowy doktora medycyny nadała jej Rada Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego w roku 1949 na podstawie pracy „Objawy

neurologiczne w chorobie Pageta”, wykonanej pod kierunkiem prof. A. Opalskiego. Tytuł naukowy docenta nadała jej Centralna Komisja Kwalifikacyjna w roku 1955 na podstawie całokształtu dorobku naukowego oraz pracy nt.: „Próba interpretacji patofizjologicznej wyników klinicznego badania afazji ruchowej” przygotowanej w Instytucie Psychoneurologicznym. Profesorem nadzwyczajnym została w roku 1963.

Okres 10 lat po uzyskaniu dyplomu lekarza wypełnia Jej działalność kliniczna, początkowo w Klinice Neurochirurgii, następnie w Klinice Neurologii Uniwersytetu Warszawskiego, a od roku 1952 w Instytucie Psychoneurologicznym w Pruszkowie. Tu przechodzi kolejne szczeble kariery pomocniczego pracownika naukowego do stanowiska adiunkta i ordynatora oddziału. Już jako doświadczony i wypróbowany neurolog-klinicysta ukierunkowuje swoje zainteresowania na zagadnienia patomorfologii układu nerwowego. Przechodzi w roku 1955 do pracy w Zakładzie Histopatologii Układu Nerwowego PAN prowadzonego przez prof. Adama Opalskiego. W Zakładzie tym zostaje adiunktem, a w krótkim czasie docentem. W roku 1957 zostaje zastępcą kierownika Zakładu, pozostając na tym stanowisku do czasu przejścia na emeryturę profesora Opalskiego. Pierwsze lata pracy w Zakładzie wypełnia Jej działalność organizacyjna, pomoc choremu już profesorowi Opalskiemu w prowadzeniu placówki i w kształceniu początkowo czworga, a następnie sześciorga asystentów i aspirantów. Jest to jednak przede wszystkim intensywne poznawanie neuropatologii, która mimo uprzednich kontaktów w Klinice Neurologicznej i Instytucie Psychoneurologicznym jest dla Niej dziedziną nową, jest to równocześnie wchodzenie w problematykę badawczą w tej dziedzinie. W latach 1958 i 1959 odbywa dwa długoterminowe staże naukowe w Instytucie Bunge w Antwerpii pod kierunkiem prof. Ludo van Bogaerta. One to i naukowa inspiracja Jej drugiego nauczyciela wywierają decydujący wpływ na dalszy rozwój naukowy Ewy Osetowskiej, krystalizują kierunki Jej zainteresowań badawczych i otwierają przed Nią nowe drogi poszukiwań i działań. Po powrocie do kraju obejmuje kierownictwo Pracowni Warszawskiej Zakładu Neuropatologii, składającego się już w tym czasie z Pracowni Warszawskiej i Krakowskiej, a kierowanego w całości przez prof. Adama Kunickiego. Objęcie kierownictwa Pracowni Warszawskiej, a następnie w roku 1963 kierownictwa Zakładu Neuropatologii otwiera najintensywniejszy i najbardziej płodny okres Jej działalności naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej i wychowawczej. W okresie tym powstaje ponad dwie trzecie Jej dorobku naukowego, doktoryzuje 20 adeptów neuropatologii, a 5 Jej współpracowników uzyskuje stopień docenta. Skupia wokół siebie i kierowanej przez siebie placówki grono neurologów i patologów zainteresowanych neuropatologią, pracujących w in-

nych ośrodkach krajowych, inspirowała ich, kształciła, pomagała w zorganizowaniu własnych placówek, doktoryzuje i habilituje. Inicjuje powstanie Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich, kierując jego działalnością przez okres lat sześciu. Z Jej inicjatywy również zaczyna ukazywać się czasopismo „Neuropatologia Polska”, stanowiące początkowo organ Zakładu Neuropatologii PAN, a następnie od roku 1969 — Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich. Prof. E. Osetowska redaguje je przez okres kilku najtrudniejszych, bo początkowych lat. Uczestniczy aktywnie w działalności nowopowstałej Światowej Federacji Neurologii będąc współorganizatorem i członkiem jej grupy neuropatologicznej. Bierze udział w redagowaniu czasopisma „Acta Neuropathologica”, pozostając w jego zespole redakcyjnym do końca życia. Wchodzi w skład zespołu redakcyjnego Journal of Neurological Sciences, stanowiącego organ Światowej Federacji Neurologii. Jest współzałożycielem Międzynarodowego Towarzystwa Neuropatologii, przez wiele lat reprezentując w nim Stowarzyszenie Neuropatologów Polskich, oraz będąc członkiem jego zarządu głównego.

Z chwilą powstania w roku 1967 Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN, prof. Ewa Osetowska podejmuje trud zorganizowania w nim nowej jednostki, a zarazem młodej, na gruncie polskim całkowicie uprzednio nieznaną dziedzinę — neuropatologii i neurologii porównawczej. Od roku 1967 kieruje pracownią, a od 1971 zorganizowanym przez siebie Ośrodkiem Neurologii Porównawczej Centrum w Mińsku Mazowieckim, w rodzinnym mieście i rodzinnym domu.

W dorobku naukowym Ewy Osetowskiej, obejmującym łącznie około 150 publikacji wyróżnić można dwa zasadnicze nurty tematyczne — kliniczny i neuropatologiczny, z tym jednak, że wątek kliniczny i cele kliniczne stanowią cechę dominującą i tego drugiego.

Nurt kliniczny reprezentują publikacje pochodzące z najwcześniejszego okresu działalności Ewy Osetowskiej, związanego z Warszawską Kliniką Neurologiczną i Instytutem Psychoneurologicznym. Obejmują one stosunkowo zróżnicowaną tematykę kliniczną z wybijającą się na czoło problematyką diagnostyki i leczenia gruźliczego zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych. Z tego okresu pochodzi również monograficzne opracowanie obrazu neurologicznego choroby Pageta, stanowiące pracę na stopień doktora medycyny. Opublikowana w roku 1955 praca „Próba interpretacji patofizjologicznej wyników klinicznego badania afazji ruchowej”, przygotowywana jako rozprawa habilitacyjna, stanowi wynik współpracy Ewy Osetowskiej klinicysty-neurologa z zespołem fizjologicznym prof. Jerzego Konorskiego.

Niezwykle bogaty i wszechstronny dorobek neuropatologiczny Ewy Osetowskiej dotyczy wszystkich niemal dziedzin patologii ośrodkowego

układu nerwowego. Jego cechą wiodącą było ścisłe wiązanie zjawisk patomorfologicznych spostrzeganych w chorym mózgu z obserwacjami klinicznymi i podporządkowanie podstawowemu pryncypium, że praca neuropatologa służyć ma lepszemu zrozumieniu zjawisk klinicznych i wyjaśnianiu mechanizmów procesu chorobowego. Ta zasada w jednakowej mierze dotyczyła Jej opracowań z zakresu neuropatologii klinicznej, jak i licznych prac z dziedziny neuropatologii porównawczej, opartych o materiał zwierzęcy. Jest rzeczą zdumiewającą jak wiele bezpośrednich odniesień do kliniki neurologicznej człowieka znaleźć można w Jej pracach poświęconych patologii układu nerwowego zwierząt, nawet wówczas gdy dotyczyły one procesów niezwykle odległych od kliniki ludzkiej. Ewa Osetowska była w istocie rzeczy badaczem monowarsztatowym. Jej podstawowym narzędziem badawczym był mikroskop świetlny. W dobie szeroko rozbudowanych metodycznych warsztatów naukowych, niezwykle bogatych inowacji technicznych, które do swojego arsenału włączyła współczesna patologia, wydawać by się mogło, że takie ograniczenie zawęży w założeniu zakres twórczości naukowej i możliwość wniesienia nowych i oryginalnych wartości. Cały dorobek naukowy Ewy Osetowskiej jest zaprzeczeniem tej tezy. Stanowi on znakomitą rehabilitację diagnostycznej neuropatologii, pokazując jak wiele autentycznie nowego, oryginalnego, twórczego i pożytecznego wnosić może nadal prosta obserwacja mikroskopowa, pod warunkiem jednakowoż posiadania umiejętności rozumienia i wykorzystania tych spostrzeżeń, oraz ich łączenia z głęboką wiedzą ogólnobiologiczną i doświadczeniem klinicznym. Neuropatolog kliniczny może być „opisywaczem” zjawisk lub twórcą wiedzy, pracując na tym samym materiale i posługując się tym samym warsztatem metodycznym. Ewa Osetowska z całą pewnością reprezentowała tę drugą kategorię.

W zróżnicowanej problematyce prac naukowych Ewy Osetowskiej, przewija się kilka wyraźnych nurtów tematycznych, które ze świadomego wyboru rozwija najbogaciej, nawracając do nich w kolejnych etapach swojej działalności, rozbudowując je i uzupełniając w dążeniu do stworzenia zwartej i jednoznacznej syntezy. Problematyka ta dotyczy w pierwszej kolejności pierwotnych zapaleń mózgu, głównie wirusowych i alergicznych, oraz wewnątrz- i zewnątrzpochodnych encefalopatii, zarówno tych wywołanych przez znane czynniki uszkodzające, jak i tych, których źródła przyczynowe i mechanizmy patogenetyczne pozostają nadal nie wyjaśnione. Stałym przedmiotem Jej zainteresowań były wzajemne zależności procesu zapalnego i encefalopatycznego, oraz pogranicza różnorodnych procesów patologicznych. Stąd też odkrycie tzw. wirusów powolnych, mogących warunkować procesy zwyrodnieniowe układu nerwowego, a wśród nich genetycznie uwarunkowane sta-

nowiło istotny moment przełomowy w Jej twórczości, jako zjawisko zbieżne z Jej wieloma poprzednimi spostrzeżeniami patomorfologicznymi i koncepcjami patofizjologicznymi.

W kręgu tematycznym poświęconym zapaleniom mózgu znajdują się prace poświęcone praktycznie wszystkim znanym typom zapaleń. Najpocześniejsze miejsce wśród nich zajmują badania poświęcone podostremu stwardniającemu zapaleniu mózgu, ostremu nekrotyzującemu zapaleniu mózgu, oraz zapaleniu grypowemu i reumatycznemu. W sposób oczywisty znaczną część swego dorobku poświęciła zagadnieniom patomorfologii środkowo-europejskiego kleszczowego zapalenia mózgu, występującego endemicznie i epidemicznie w Polsce. Jej właśnie pracom zawdzięczamy znajomość patomorfologii tego typu, najpospolitszego w kraju, zapalenia mózgu. Stała się w tej dziedzinie, podobnie jak zresztą w całej problematyce zapaleń ośrodkowego układu nerwowego uznanym autorytetem międzynarodowym. Wyrazem uznania Jej kompetencji w tym zakresie było powierzenie autorstwa rozdziału poświęconego kleszczowemu zapaleniu mózgu w międzynarodowym, monograficznym podręczniku wirusologii, wydanym w edycji angielskiej i francuskiej pod redakcją R. Debré i J. Celeres. Dążąc do wyjaśnienia mechanizmów zróżnicowanej formuły procesu zapalnego i jego topografii w ośrodkowym układzie nerwowym swoje studia klinicznego materiału kleszczowego, środkowo-europejskiego zapalenia mózgu uzupełnia pracami doświadczalnymi, przy użyciu różnych szczepów wirusa, oraz zróżnicowanego substratu, prowadząc je na zwierzętach o różnych stadiach rozwoju układu nerwowego, przy zastosowaniu odmiennych dróg zakażenia. Dla ich dalszego pogłębienia przeprowadza wnikliwe studia doświadczalne z innymi typami wirusów z grupy ARBO.

Zainteresowania podostрым stwardniającym zapaleniem mózgu, wyniesione ze szkoły Ludo van Bogaerta, a znajdujące swój najwcześniejszy wyraz w fundamentalnej pracy poświęconej topografii zmian patologicznych w mózgu w tym typie zapalenia i pogłębiane w licznych kolejno ukazujących się na przestrzeni ponad 15 lat pracach, doprowadziły Ją do badań na materiale wirusowych zapaleń mózgu u zwierząt, przede wszystkim do studiów nad obrazem morfologicznym nosówki nerwowej u psów, w której złożonym zespole poszukiwała cząstkowej choćby odpowiedzi na pytania związane z mechanizmami reakcji tkankowej w SSPE.

Osetowska jest autorką najwszechstronniejszych i najgłębszych opracowań poświęconych grypowemu zapaleniu mózgu oraz tzw. reumatycznemu zapaleniu mózgu. Przedmiotem Jej szczególnej fascynacji był stosunek nagminnego śpiączkowego zapalenia mózgu do współcześnie występujących zapaleń wirusowych. Zainteresowanie to wynikało prze-

de wszystkim z niezwykłości epidemiologicznej i biologicznej tej jednostki chorobowej. Zagadnieniu temu poświęciła wiele uwagi w swoich opracowaniach monograficznych i kilka oryginalnych pozycji szczegółowych.

Stosunek wirusa, wywołującego proces zapalny w mózgu do poszczególnych elementów tkanki nerwowej, a w szczególności komórki nerwowej i jego morfologiczna ekspresja stanowią inny krąg zainteresowań autorki. Zróżnicowaniu zachowania czynnika patogennego w stosunku do komórki gospodarza, poświęca szczególną uwagę w szeregu opracowań dotyczących zapaleń mózgu. Poświęca mu również odrębną publikację „Procesy zapalne 'neuronobójcze' i neurotropowe”, ukazującą się już po Jej śmierci. To samo zagadnienie, choć w odwróconym aspekcie, rozwija w szeregu pracach dotyczących zapaleń mózgu u dzieci, w których zajmuje się wpływem stopnia dojrzałości układu nerwowego na kształtowanie odpowiedzi zapalnej tkanki.

Swoje obserwacje i przemyślenia dotyczące patomechanizmów procesu zapalnego i jego eksponentów strukturalnych, oparte o szczegółowe analityczne opracowania, uogólnia w licznych pracach monograficznych. Ich prześledzenie w sekwencji czasowej pozwala na poznawanie dojrzewania ogólnej patofizjologicznej koncepcji autorki, która znalazła swój najpełniejszy wyraz w monografii „Neuropatologia zapaleń mózgu wirusowych i alergicznych”, wydanej w roku 1974. Ostatni rok życia autorka spędziła przygotowując jej angielską wersję.

Drugim kręgiem tematycznym obejmującym istotną część dorobku publikowanego prof. Ewy Osetowskiej są zagadnienia endo- i egzogennej encefalopatii. Na specjalne odnotowanie zasługują w nim prace poświęcone patologii mózgu w przebiegu chorób krążenia i oddychania oparte zarówno o ludzki materiał kliniczny jak i zwierzęcy. Odrębne miejsce w tej grupie zajmują opracowania poświęcone naczyniopochodnym uszkodzeniom pnia mózgu i rdzenia kręgowego, a wśród nich analiza substratu morfologicznego zespołu podopuszkowego, opisanego przez Opalskiego. W oparciu o własne obserwacje i spostrzeżenia wprowadziła nową klasyfikację encefalopatii mocznicowych oraz udowodniła przyżyciowy charakter zmian stanowiących podłoże cerebelopatii towarzyszących pozanerwowym nowotworom złośliwym. Jest wreszcie wraz z W. Krücke i A. Taraszewską autorką opisu cerebelopatii reumatycznych. W pracy poświęconej temu zagadnieniu ukazującej się zresztą po śmierci autorki, udowodniła Ona naczyniopochodny charakter rzekomoukładowych uszkodzeń mózdzku, towarzyszących chorobie gościcowej. W grupie badań związanych z encefalopatiami egzogennymi na odnotowanie zasługują prace poświęcone remisyjnej encefalopatii tlenkowo-węglowej oraz encefalopatiom pourazowym, w których mechanizmie

patogenetycznym udowodniła podstawową rolę przewlekłych uszkodzeń układów barierowych mózgu.

Omawiając, choćby pobieżnie dorobek naukowy prof. Ewy Osetowskiej nie można pominąć prac poświęconych patologii neurolipidoz i leukodystrofii oraz chorób demielinizacyjnych. W grupie tej, obejmującej szczegółowe, analityczne opracowania poszczególnych typów neurolipidoz i leukodystrofii, szczególną uwagę zwracają prace, w których autorka omawia wzajemne relacje między procesami spichrzeniowymi i leukodystroficznymi, odnosząc zresztą te ostatnie do innej grupy chorób objętych zbiorczą nazwą leukoencefalopatii. W pracach tych najbardziej wyraża się wspomniany uprzednio charakterystyczny rys twórczości Ewy Osetowskiej — równoczesne poszukiwanie styków patogenetycznych i odrębności wyrazu patomorfologicznego, podporządkowane dyscyplinie myślenia kategoriami klinicznymi. Właściwości te wyraziły się również znakomicie w pracach poświęconych chorobom demielinizacyjnym, w tym w publikacjach dotyczących przejściowych postaci stwardnienia rozsianego i rozlanego oraz topografii ognisk demielinizacyjnych w stwardnieniu rozsianym. W najbardziej jednak klinicznie zorientowanych pracach, Osetowska-badacz nie traci z zasięgu pola widzenia podstawowych zagadnień ogólnobiologicznych. Dokumentuje to w sposób niezwykle przekonujący w studium nad morfogenezą włókien Rosenthala, rozwijających się na podłożu ognisk demielinizacyjnych w stwardnieniu rozsianym.

Dążenie do pogłębienia znajomości mechanizmów chorób układu nerwowego u ludzi oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytania, których nie znajduje w skrawkach mózgu chorego człowieka — kieruje Ewę Osetowską na nową drogę badań prowadzonych na zwierzętach. Nie dotyczą one jednakże materiału doświadczalnego, z modelami chorobowymi wytworzonymi w oderwaniu od warunków naturalnego życia zwierzęcia. Osetowskiej bliższa jest spontaniczna patologia zwierzęca, choć nie odrzuca jak widzieliśmy poprzednio patologii doświadczalnej. Wrazem tego kierunku Jej zainteresowań jest długa lista publikacji z zakresu neuropatologii porównawczej. Wśród nich istotne miejsce zajmują badania poświęcone zapaleniom mózgu u zwierząt, a zwłaszcza nosówce i toksoplazmozie, o których wspominałem poprzednio. Nie wyczerpują one jednak w żadnej mierze całości problematyki neuropatologii zwierzęcej. Mieszczą się w niej ponadto pionierskie badania nad procesami starzenia się mózgu u psów, zagadnienie wad wrodzonych u zwierząt, chorób naczyniopochodnych, chorób niedoborowych oraz ogólnej patologii zwierząt laboratoryjnych. Ten ostatni krąg zagadnień zapoczątkował Jej porównawczo-neuropatologiczne zainteresowania. Zetknąwszy się w latach sześćdziesiątych z działalnością Zakładu Hodowli Zwierząt

Laboratoryjnych PAN w Łonnie-Las, uznała, że podstawowym zadaniem placówki było dostarczanie do badań doświadczalnych wysokiej jakości z d r o w y c h zwierząt laboratoryjnych. Utrzymanie stanu zdrowia stada hodowlanego, obok właściwej opieki zootechniczno-weterynaryjnej wymagało pełnego rozeznania w jego zagrożeniach, opartego o wszechstronne badania naukowe, w tym również patomorfologiczne. Za tymi początkowo ściśle aplikacyjnymi, praktycznymi ocenami, poszły w okresie późniejszym zaplanowane, głębokie, a niejednokrotnie odkrywcze prace badawcze, dotyczące najbardziej podstawowych mechanizmów procesu chorobowego. To właśnie dostrzeganie problematyki badawczej naukowo płodnej, interesującej i ważnej w działaniach jak najbardziej utylitarnych, wręcz usługowych, stanowi jeszcze jeden niezwykle charakterystyczny rys umysłowości Ewy Osetowskiej. Znajduje on również swoje odzwierciedlenie w cyklu prac Jej własnych, a częściowo Jej współpracowników, inspirowanych przez Nią, wykonanych na materiale małp, używanych do testu bezpieczeństwa przy produkcji szczepionki polio. Z tego właśnie, pozornie banalnego, rutynowego materiału pochodzą znakomite opracowania dotyczące odczynu tkanek mózgu na bezpośredni uraz mechaniczny, wykazując daleko idące zróżnicowanie uwarunkowane odrębnościami tkankowymi poszczególnych części i struktur ośrodkowego układu nerwowego.

W połowie lat sześćdziesiątych, w fermie hodowlanej królików w Zakładzie Hodowli Zwierząt Laboratoryjnych PAN prof. Ewa Osetowska spostrzegła pojedyncze zwierzę wykazujące cechy choroby neurologicznej, charakteryzującej się grubofalistym drżeniem głowy, kończyn i tułowia, a następnie spastycznym porażeniem kończyn. Wyodrębnione kolejne osobniki z tym samym typem defektu neurologicznego stały się zaczątkiem stada hodowlanego, królików pt (paralytic tremor), obciążonych dziedziczną chorobą neurologiczną. Badaniem tego unikalnego zespołu chorobowego, stanowiącego niezwykle dogodny, naturalny model dziedziczno-zwyrodnieniowych chorób układu nerwowego, poświęciła prof. Ewa Osetowska kolejne lata swojej aktywnej działalności. On też przede wszystkim stał się podstawowym przedmiotem Jej własnych zainteresowań naukowych i badań zorganizowanego przez Nią i kierowanego Ośrodka Neurologii Porównawczej. Kolejne publikacje Ewy Osetowskiej poświęcone są obrazowi klinicznemu zespołu, cechom genetycznym choroby oraz charakterystyce morfologicznych uszkodzeń układu nerwowego królika pt. W poszukiwaniu anatomiczno-czynnościowego substratu zespołu drżeń, nie wyjaśnionego jednoznacznie w klinice neurologicznej człowieka, Ewa Osetowska oddaje się badaniom anatomiczno-funkcjonalnym zamkniętych układów ruchowych u królika pt. Uzupełnia je badaniami neurochemicznymi. Dla wyjaśnienia mechanizmu

uszkodzeń neuronalnych podejmuje badania neurocytologiczne, wykorzystuje techniki mikroskopii elektronowej. Przez cały czas bacznie śledzi zmienną dynamikę obrazu klinicznego, jej fluktuacje koreluje z odstępnościami nieprawidłowości strukturalnych. Model królika pt okazuje się rokować większe, niż poprzednio oczekiwano, nadzieje. Służy on bowiem nie tylko wyjaśnianiu mechanizmów pewnych neurologicznych zespołów chorobowych, czy też ogólnego patomechanizmu dziedzicznych chorób układu nerwowego. Stwarza on ponadto szanse poznawania pato- i morfogenezy całego szeregu procesów i odczynów patologicznych tkanki nerwowej, takich jak zwapnienia neuronalne, zwyrodnienia rozptylne komórek nerwowych, nieprawidłowości procesu tworzenia osłonek mielinowych i in. Dostrzegła to jego autorka, analizując te właśnie zagadnienia w kilku kolejnych publikacjach.

W krótkim wspomnieniu nie sposób przeprowadzić pobieżną choćby analizę dorobku naukowego człowieka tak intelektualnie bogatego i wszechstronnego oraz oddanego pracy jakim była profesor Ewa Osetowska. Można jedynie zasygnalizować jego główne kierunki i nurty. Załączony do wspomnienia spis publikacji, ma na celu zachęcenie czytelnika do zapoznania się z oryginalnym dorobkiem i ułatwienie mu jego odszukanie.

Oryginalny dorobek naukowy prof. E. Osetowskiej nie wyczerpuje listy Jej publikacji. Istotnym jej elementem są wydawnictwa podręcznikowe, wśród których na specjalne wyróżnienie zasługuje wspomniana już monografia „Neuropatologia zapaleń mózgu wirusowych i alergicznych”, redagowany przez Nią pierwszy polski „Atlas Neuropatologiczny”, rozdziały w międzynarodowym podręczniku neuropatologii, wydany przez J. Mincklera oraz rozdziały w podręczniku Wirusologii R. Debré i J. Celersa. Na liście tej znajdują się liczne artykuły z dziedziny publicystyki naukowej, wspomnienia, sprawozdania, zawsze pełne osobistych sądów i przekonań, a nierzadko wyraźnie polemicznych akcentów.

Obok nurtu badawczego w życiu prof. E. Osetowskiej mieściła się bogata działalność dydaktyczna. Uczyła od początków swojej kariery naukowej. Lubiła uczyć i posiadała nieczęsty talent nauczania. Z jednakową jasnością, precyzją i żarliwością uczyła za katedrą uniwersytecką, przy mikroskopie, za stołem laboratoryjnym i przy klatce z królikami. Jednakowo żarliwie — doktorantów, lekarzy, studentów, laborantów i pomocce laboratoryjne. Jej zacięcie dydaktyczne znajdowało wyraz w Jej publikacjach nie tylko podręcznikowych, wymienionych powyżej, lecz także w jej oryginalnych pracach naukowych. Każda z nich miała nie tylko zawierać określony ładunek poznawczy, miała również uczyć. Ta właśnie chęć nauczania i autentyczny talent dydak-

tyczny, a nie tylko fakt, że przyszło Jej działać w okresie powstawania neuropatologii w Polsce i uczestniczyć w jej tworzeniu, sprawiły, że promowała bardzo wiele doktoratów z neuropatologii i opiekowała się największą liczbą przewodów habilitacyjnych.

Sylwetka profesor Ewy Osetowskiej byłaby niewątpliwie niepełna gdyby pominąć Jej działalność organizacyjną. Odziedziczywszy po swoim wielkim nauczycielu — prof. Adamie Opalskim skromny Zakład Histopatologii Układu Nerwowego rozwija go, czyniąc zeń w krótkim czasie uznaną placówkę badawczą cieszącą się wysokim krajowym i międzynarodowym autorytetem naukowym. Wkrótce Jej inicjatywa i potrzeba działania przerasta mury własnego Zakładu. Inspiruje powstanie jego pracowni krakowskiej. Wokół Zakładu Neuropatologii PAN kreuje polskie środowisko neuropatologiczne. Inicjuje powstanie Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich, tworzy pierwsze w Polsce, a jedno z nielicznych na świecie, specjalistyczne neuropatologiczne czasopismo naukowe. Działa w licznych zagranicznych towarzystwach naukowych, w tym jako członek Belgijskiego Towarzystwa Neurologicznego i Niemieckiego Towarzystwa Neuropatologów i Neuroanatomów. Bierze udział w pracach szeregu międzynarodowych organizacji naukowych, uczestniczy w redakcjach krajowych i międzynarodowych czasopism. W Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN tworzy Ośrodek Neurologii Porównawczej. Organizuje zjazdy i sympozja naukowe. Aktywnie uczestniczy w życiu politycznym jako członek Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

Chora, nie przerywa swojej działalności. Kieruje Ośrodkiem, udziela konsultacji, uczy i publikuje. Do ostatnich niemal dni, walcząc z chorobą przygotowuje angielskie wydanie „Neuropatologii zapaleń mózgu wirusowych i alergicznych”.

Od działania odrywa Ją śmierć.

Śmierć zabrała jednego z najwybitniejszych neuropatologów polskich, badacza, organizatora i nauczyciela, który swoją pracę naukową traktował jako cel najwyższy i źródło osobistej satysfakcji i radości. Pożegnaliśmy w Profesor Ewie Osetowskiej niezwykłego człowieka, człowieka wielkiego talentu, wielkich ambicji i możliwości i wielkiej pracy. Pożegnaliśmy w Niej niepowседневne życie, bogate, intensywne i wszechstronne, w którym harmonijnie łączyły się oryginalne osiągnięcia badacza, sukcesy nauczyciela i wychowawcy, talent i pasja organizatora oraz szerokie pozazawodowe zainteresowania humanisty — sztuka, poezja, filozofia... Tym boleśniesz było odejście w okresie dojrzałego działania, bogatych doświadczeń i zasłużonego uznania.

Warszawa, lipiec 1978

Miroslaw J. Mossakowski

SPIS PUBLIKACJI PROF. DR MED. EWY OSETOWSKIEJ

1. E. Osetowska: Objawy neurologiczne w chorobie Pageta. Lek. Inst. Nauk.-Wyd. Warszawa, 1949, 1—34.
2. E. Osetowska-Więckowska: Leczenie streptomycyną gruźliczego zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych u dorosłych. Neurol. Pol. 1950, 24, 59—74.
3. E. Osetowska-Więckowska: Przypadek uszkodzenia wszystkich odcinków drogi korowo-mięśniowej u dwuletniej dziewczynki z objawami miastenii. Pol. Tyg. Lek. 1953, 8, 3—15.
4. E. Osetowska-Więckowska: Nowe poglądy na patogenezę zwyrodnienia wątrobowo-soczewkowego. Próba leczenia B.A.L-em. Pol. Tyg. Lek. 1955, 10, 3—20.
5. E. Osetowska-Więckowska: Objawy kliniczne naczyniaków mózgu. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1955, 3, 267—276.
6. E. Osetowska-Więckowska: Przebieg kliniczny leczonego gruźliczego zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1955, 4, 367—382.
7. E. Osetowska-Więckowska: Próba interpretacji patofizjologicznej wyników klinicznego badania afazji ruchowej. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1955, 4, 605—621.
8. E. Osetowska-Więckowska: Sur une forme spéciale de pseudosyringomyélie. Rev. Neurol. 1955, 95, 310—320.
— O szczególnej postaci rzekomej jamistości rdzenia. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1957, 6, 217—227.
9. E. Osetowska-Więckowska: Płyn mózgowo-rdzeniowy. A. Patofizjologia płynu mózgowo-rdzeniowego w gruźliczym zapaleniu opon mózgowo-rdzeniowych i mózgu. „Gruźlica”. Red. E. Hornung. Warszawa, PZWL, 1957, 161—176.
10. E. Osetowska-Więckowska: Histopatologia leczonego gruźliczego zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych i mózgu. Rozpr. Wydz. Nauk Med. 1958, III, 51—102.
— Histopatology of treated tuberculous meningitis. (Treatises of the Section of Medical Sciences). PWN, Warszawa, 1963, 33—77.
11. E. Osetowska: Note préliminaire sur la topographie des lésions cérébrales dans la leucoencéphalite sclérosante subaiguë. Rev. Neurol. 1959, 100, 118—129.
12. E. Osetowska: Podostre zapalenie mózgu van Bogaerta. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1960, 10, 347—354.
13. E. Osetowska: Aktualne postacie pierwotnych zapaleń mózgu. Pol. Tyg. Lek. 1960, 15, 3—20.
14. E. Osetowska, H. Gail, D. Lukaszewicz, D. Karcher, H. Wiśniewski: Leucodystrophie infantile précoce (type Krabbe). Remarques sur les prolifération gliales et les atrophies de système qui peuvent s'y observer. Rev. Neurol. 1960, 102, 463—477.
15. E. Osetowska: Klasyfikacja neuropatologiczna zapaleń mózgu. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1961, 11, 1—9.
16. Z. W. Kuligowski, E. Osetowska: Podostre zapalenie mózgu (van Bogaerta) u chorych dorosłych. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1961, 11, 11—19.
17. E. Osetowska: Trudności rozpoznawcze w przebiegu podostrego zapalenia mózgu van Bogaerta. Neurol. Neurochir. Psych. Pol. 1961, 11, 161—167.

18. E. Osetowska: Przyczynek do powstawania ognisk rozsianej demielinizacji w przebiegu zatorów tłuszczowych mózgu. *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1961, 11, 721—724.
19. E. Osetowska, Z. Kraśnicka: Rodzinna leukodystrofia typu Krabbe powikłana odczynem poszczepiennym mózgu. *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1961, 11, 851—855.
20. E. Osetowska, I. Zelman, M. Mossakowski: Postać przejściowa stwardnienia rozsianego i rozlanego mózgu. *Patol. Pol.* 1961, 12, 381—390.
21. E. Osetowska: Encefaloty i encefalopatie. (Próba systematyzacji podstawowych pojęć neuropatologicznych). *Pediat. Pol.* 1961, 36, 415—421.
22. E. Osetowska, T. Mandybur: Pierwotne reumatyczne zapalenie mózgu. *Pol. Tyg. Lek.* 1961, 16, 2—19.
23. E. Osetowska, J. Czochońska-Kruk, I. Zelman: Niesklasyfikowany przypadek nietypowego zapalenia mózgu lub zaczynającego się procesu nowotworowego. *Pediat. Pol.* 1961, 36, 1161—1169.
24. E. Osetowska: Cechy i topografia uszkodzeń w podostrym zapaleniu mózgu van Bogaerta. *Pol. Tyg. Lek.* 1961, 16, 3—16.
25. J. Gutewa, E. Osetowska: A chronic form of subacute sclerosing encephalitis. (A case with a history of five years). Clinical and pathological study. W: „Encephalitides”. Elsevier, Amsterdam, 1961, 386—404.
26. L. van Bogaert, H. Jędrzejowska, E. Osetowska: Acute necrotizing encephalitis accompanied by ulcerative stomatitis. W: „Encephalitides”. Elsevier, Amsterdam, 1961, 206—212.
27. E. Osetowska: The distribution of telencephalic lesions in subacute sclerosing leucoencephalitis. (Pathological examination of 50 cases). W: „Encephalitides”. Elsevier, Amsterdam, 1961, 414—469.
28. E. Osetowska, Z. Kraśnicka: Sur le syndrome sous-bulbaire d'Opalski avec une étude anatomique. (Contribution aux aspects paradoxaux du syndrome de Wallenberg). *Rev. Neurol.* 1961, 104, 314—320.
29. E. Osetowska, I. Zelman: Observation anatomo-clinique d'une encéphalite postvaccinale débutant deux jours après la vaccination. *Acta neuropath.* 1961, 1, 201—205.
30. E. Osetowska, L. Iwanowski: Encéphalopathie infantile évolutive avec nécroses. *Proc. IV Inter. Congr. Neuropath.* Ed. H. Jacob. Thieme, Stuttgart, 1962, III, 64—75.
31. E. Osetowska, W. Borak: Podostre zapalenie mózgu van Bogaerta z wybiórczym uszkodzeniem prądkowia. *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1962, 12, 117—121.
32. E. Osetowska, K. Ważna, D. Markiewicz-Czapska: Przypadek zapalenia mózgu po szczepieniu przeciwko wścieklicznie. *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1962, 12, 123—126.
33. E. Osetowska, L. Iwanowski, Z. Czechowska: Choroba Fahra — jednostka chorobowa czy zespół objawowy? *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1962, 12, 345—350.
34. E. Osetowska, Z. Kraśnicka, A. Koelichen: Cytotoksyczne uszkodzenie istoty szarej w przebiegu niesklasyfikowanego zapalenia mózgu. *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1962, 12, 427—431.
35. E. Osetowska, N. Gładzin: Przypadek zapalenia mózgu o cechach patologicznych encephalitis japonica B. *Neurol. Neurochir. Psych. Pol.* 1962, 12, 615—618.

36. E. Osetowska: Observations on healing of post-traumatic lesions of the brain and spinal cord in rhesus monkeys. *Acta Med. Pol.* 1962, 3, 377—394.
37. E. Osetowska: Próba systematyzacji zmian w mózgu w przebiegu chorób serca i płuc. *Pol. Tyg. Lek.* 1962, 17, 3—20.
38. E. Osetowska, Z. Kraśnicka: Les lésions des noyaux des nerfs craniens dans les différentes conditions morbides. *Acta neuropath.* 1962, 1, 450—462.
39. E. Osetowska: Une encéphalite lymphocytaire aiguë. *Livre Jubilaire du Dr Ludo van Bogaert. Acta Medica Belgica, Bruxelles, 1962, 608—615.*
40. E. Osetowska: Trois cas de lésions latérales du bulbe et de la moëlle sub-bulbaire. *Pamiętnik Zjazdu Neurologów Węgierskich. Budapest, 1962, 326—337.*
— Trzy przypadki bocznego uszkodzenia opuszki i rdzenia podopuszkowego. *Neuropat. Pol.* 1963, 1, 111—119.
41. E. Osetowska, P. Torck: Subacute sclerosing leucoencephalitis: analysis of complementary features. *World Neurology*, 1962, 3, 566—579.
42. E. Osetowska, I. Zelman: Caractères neuropathologiques de l'encéphalite grippale en Pologne. *Acta Neuropath.* 1963, 2, 328—333.
43. E. Osetowska: Une pseudo-syngomyélie chez le chien. *Acta neuropath.* 1963, 2, 388—401.
44. E. Osetowska: Une encéphalite du tronc cérébrale chez le lapin. *Acta neuropath.* 1963, 3, 82—85.
45. E. Osetowska: Wirusowe zapalenie mózgu. W: „Symposium Medycyny Współczesnej”, t. II, PZWL, Warszawa, 1963, 501—510.
46. B. Żernicki, E. Osetowska: Conditioning and differentiation in the chronic midpontine pretrigeminal cat. *Acta Biol. Exper.* 1963, 23, 25—32.
47. E. Osetowska, N. Gładzin: Możliwości i granice diagnostyki neuropatologicznej we wściekliznie. (*Encephalitis rabica*). *Pol. Tyg. Lek.* 1963, 18, 1—19.
— Possibilities and limits of neuropathological diagnosis of rabies (*Encephalitis rabica*). *Pol. Med. J.* 1963, 2, 726—738.
48. E. Osetowska: Zaniki kory mózdzku w przebiegu raka narządów wewnętrznych. *Neuropat. Pol.* 1963, 1, 91—100.
49. E. Osetowska, M. J. Mossakowski: Zmiany w ośrodkowym układzie nerwowym w stanach mocznicowych. *Neuropat. Pol.* 1963, 1, 101—122.
— Changes in the central nervous system in uremic conditions. *Pol. Med. J.* 1964, 3, 422—460.
50. E. Osetowska: Wstęp klasyfikacyjny do zagadnień patologii krążenia ośrodkowego układu nerwowego. *Neuropat. Pol.* 1963, 2, 9—24.
51. E. Osetowska: Encefalopatia-CO. *Neuropat. Pol.* 1964, 2, 159—172.
52. E. Osetowska: Urazy mózgu a encefalopatie pourazowe. *Neuropat. Pol.* 1964, 2, 167—190.
53. E. Osetowska: Lipidozy i leukodystrofie. *Symposium Medycyny Współczesnej. T. III, PZWL, Warszawa, 1964, 331—345.*
54. E. Osetowska, H. Traczyńska: Sur l'ataxie avec télangiectasie, une observation anatomo-clinique. *Acta neuropath.* 1964, 3, 319—325.
55. E. Osetowska, I. Zelman: Greenfield's metachromatic leukodystrophy with unusual amount of pigment. *Acta neuropath.* 1964, 4, 234—237.
56. E. Osetowska: Neuropathological verification of tick-borne encephalitis. *Neurological Problems* 1964, 215—219.
57. E. Osetowska, T. Tylicka: Sur une idiotie amaurotique infantile tardive à sémiologie anatomo-clinique complexe. *J. neurol. Sci.* 1964, 1, 361—373.

58. E. Osetowska: La leuco-encéphalopathie oedémateuse post-traumatique. *J. neurol. Sci.* 1964, 1, 458—466.
59. E. Osetowska, I. Zelman: Beitrag zur Frage der Grippenenzephalitis. W: „Encéphalites actuelles”. Sofia, 1964, 256—263.
60. E. Osetowska: Contribution de Charles Schaffer à la connaissance de la pathologie neuronale. *Acta Med. Acad. Sci. Hung.* 1965, 21, 445—448.
— Neuronopatologia Karola Schaffera. *Neuropat. Pol.* 1965, 3, 225—230.
61. E. Osetowska: Toksoplazmoza mózgu i encefalitozoonozy u zwierząt laboratoryjnych. *Zwierzęta Lab.* 1965, 3, 130—145.
62. E. Osetowska, H. Wiśniewski, J. Dembowski: Rodzinno-dziedziczna ataksja u królika laboratoryjnego — szynszyla. *Zwierzęta Lab.* 1965, 3, 161—176.
63. E. Osetowska: Scrapie — choroba niezwykła. *Zwierzęta Lab.* 1965, 3, 197—208.
64. E. Osetowska: Étude comparée de l'encéphalite à toxoplasmes chez l'adulte, chez le nouveau-né et chez le chien. *J. neurol. Sci.* 1965, 2, 126—139.
65. E. Osetowska, H. Wiśniewski, Z. Wróblewska-Mularczyk: Topografia zmian tkankowych a umiejscowienie wirusa w kleszczowym zapaleniu mózgu. *Neuropat. Pol.* 1965, 3, 35—47.
— Topography of tissue lesions and localization of the virus in tick-borne encephalitis. *Pol. Med. J.* 1966, 4, 134—150.
66. E. Osetowska, Z. Wróblewska-Mularczyk: I. Obraz mózgu po zakażeniu domózgowym myszy dorosłych. *Neuropatologia doświadczalnego kleszczowego zapalenia mózgu. Neuropat. Pol.* 1965, 3, 231—242.
— Neuropathology of the experimental tick-borne encephalitis. Brain changes after intracerebral infection of adult mice. *Pol. Med. J.* 1966, 5, 416—431.
67. E. Osetowska: Charakterystyka morfologiczno-topograficzna typów uszkodzeń mieliny w stwardnieniu rozsianym. *Neuropat. Pol.* 1965, 3, 259—269.
68. E. Osetowska, Z. Wróblewska-Mularczyk: Neuropatologia doświadczalnego kleszczowego zapalenia mózgu. II. Obraz mózgu u myszy dorosłych po zakażeniu obwodowym oraz u myszy osesków po zakażeniu obwodowym i domózgowym. *Neuropat. Pol.* 1966, 4, 63—81.
— Neuropathology of the experimental tick-borne encephalitis. II. Brain lesions in adult mice after peripheral infection and in suckling mice after peripheral and intracerebral infection. *Pol. Med. J.* 1966, 5, 1418—1435.
— Lésions tissulaires dans l'encéphalite à tiques expérimentale. *Neuropat. Pol.* 1966, 4, 345—347.
69. E. Osetowska, J. Popow: Zapalenie mózgu limfo-plazmatocytarne z martwicami naczyniopochodnymi. *Neuropat. Pol.* 1965, 3, 351—360.
70. E. Osetowska: Étude anatomopathologique sur le cerveau de chiens séniles. *Proc. V Inter. Congr. Neuropath.* Eds. F. Lüthy, A. Bischoff, Excerpta Medica, Amsterdam 1966, 497—502.
— Zmiany morfologiczne w mózgach starczych psów. *Neuropat. Pol.* 1966, 4, 97—110.
71. E. Osetowska, M. Biernacki, J. Pietrzyk: Zmiany „spontaniczne” w mózgach małp produkcyjnych. *Zwierzęta Lab.* 1966, 4, 53—84.
— „Spontaneous” changes in the brains of monkeys used for vaccine production. *Pol. Med. J.* 1966, 5, 1132—1151.
72. E. Osetowska, Z. Ferens, A. Taraszewska: Możliwość oceny biologicznej i przydatności doświadczalnej zwierząt laboratoryjnych na podstawie analizy materiału sekcyjnego. *Zwierzęta Lab.* 1966, 4, 83—107.

73. E. Osetowska: Następstwa niedoborów witaminowych u królika. *Zwierzęta Lab.* 1966, 4, 127—139.
74. E. Osetowska: Neuropatologia wirusowych zapaleń mózgu u dzieci. *Neuropat. Pol.* 1966, 4, 133—150.
75. E. Osetowska: Diagnostic neuropathologique d'encéphalite à tiques en Pologne. *Neuropat. Pol.* 1966, 4, 401—410.
76. E. Osetowska, H. Wiśniewski: Ataxie familiale du lapin, différente de la maladie héréditaire de Sawin-Anders. *Acta neuropath.* 1966, 6, 243—250.
77. E. Osetowska: Modalités et significations des réactions encéphalitiques du type granulomateux. *J. neurol. Sci.* 1966, 3, 382—398.
78. E. Osetowska: Encéphalite lympho-plasmocytaire avec nécroses. (Encéphalite nécrosante atypique). *Neuropat. Pol.* 1966, 4, supl. 691—693.
79. E. Osetowska: Quatre cas d'encéphalite dite rhumatismale. *Neuropat. Pol.* 1966, 4, supl. 751—758.
80. L. Martin, E. Drouhet, P. Destombes, K. Dziubiński, E. Osetowska: Étude anatomo-clinique d'un cas de cryptococcose méningée (*Cryptococcus neoformans*) observée chez un cirrhotique et traitée par l'Amphotéricine B. *Neuropat. Pol.* 1967, 5, 287—296.
81. E. Osetowska: Leukoencefalopatie, leukodystrofia, lipidozy. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1967, 1, 121—123.
82. E. Osetowska: Leukodystrofia czy leukoencefalopatia. *Neuropat. Pol.* 1967, 5, 437—447.
83. E. Osetowska, A. Taraszewska: Topografia a morfologia śródmózgowych ognisk urazowych u małp *Macacca mulatta* (rhesus). *Neuropat. Pol.* 1967, 5, 235—257.
84. E. Osetowska, H. Wiśniewski: Królik-intersex w rodzinie z dziedziczną drżączką porażną (szczep Łomna). *Zwierzęta Lab.* 1967, 5, 24—34.
85. E. Osetowska, K. Lewenstam: Angiomasose sous-corticale bilatérale et ostéogénèse imparfaite. *J. neurol. Sci.* 1967, 5, 79—92.
86. E. Osetowska, K. Janowska: Un cas d'idiotie amaurotique juvénile avec une angiomasose méningo-cérébrale non-calcifiante. *J. neurol. Sci.* 1967, 4, 131—140.
87. E. Osetowska: L'encéphalite Economo et les encéphalites Arbor. *Acta neurol. belg.* 1967, 67, 172—197.
88. E. Osetowska: Nouvelle maladie héréditaire du lapin de laboratoire. *Acta neuropath.* 1967, 8, 331—344.
89. Atlas Neuropatologiczny — Red. i Współaut. Warszawa, PZWL, 1967.
90. E. Osetowska: Nowe klasyfikacje lipidów mózgu. *Neuropat. Pol.* 1968, 6, 87—102.
91. E. Osetowska: Zasady rozpoznawania i klasyfikacja neuropatologiczna zapaleń mózgu wirusowych i alergicznych. *Neuropat. Pol.* 1968, 6, 109—120.
92. E. Osetowska, A. Taraszewska: Charakterystyka genetyczna szczepu królików „Łomna”. *Neuropat. Pol.* 1968, 6, 229—240.
93. E. Osetowska, Z. Wróblewska-Mularczyk, A. Taraszewska: Neuropatologia doświadczalnego EEE, wywołanego przez szczepy izolowane w Polsce. *Neuropat. Pol.* 1968, 6, 341—358.
94. H. Kuś, E. Osetowska, K. Kawecki, S. Krzaklewski, J. Grabiński, Z. Zagrobelny: Odległe zmiany czynnościowe i anatomo-patologiczne po reanimacji w doświadczeniu. *Patol. Pol.* 1968, 19, 17—24.
95. E. Osetowska: Zmiany w mózgu w wirusowych zapaleniach mózgu u dzieci. *Konf. Pol. Tow. Pediat. Szczecin*, 1968, 21—30.

96. E. Osetowska, H. Kuś, K. Kawecki: L'image cérébrale du „cardiac arrest” chez le porcelet. *Acta neurol. belg.* 1968, 68, 85—94.
97. E. Osetowska, A. Taraszewska: Demielinizacja w nosówce nerwowej u psów. *Neuropat. Pol.* 1969, 7, 99—112.
98. F. Liegeois, L. van Bogaert, E. Osetowska: Sur la valeur nosologique de la topographie et de la structuration des lésions nerveuses en pathologie comparée. *Bull. Acad. Roy. Med. Belg.* 1969, 9, 805—875.
99. E. Osetowska, J. Hariga: Un veau diprosope á double cerveau et spina bifida occulta. *Acta neurol. belg.* 1969, 69, 1013—1025.
100. E. Osetowska: Podostre zapalenie mózgu a wirus odry. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1970, 4, 489—493.
101. E. Osetowska: Classification of neuropathological changes underlying mental retardation. W: *Proc. II Inter. Congr. Mental Deficiency.* Warsaw, PZWL, 1970, 1—13.
102. E. Osetowska, L. van Bogaert: Étude comparée de la maladie de Carré et des encéphalites de la rougeole. *Proc. VI. Inter. Congr. Neuropath.* Masson. Paris, 1970, 894—897.
103. E. Osetowska: Encéphalite à tiques. W: „Clinique virologique” (R. Debré, J. Celers), Flammarion, Paris, 1970, 268—282.
— Tick-borne encephalitis. W: „Clinical virology” (R. Debré, J. Celers). Saunders, Philadelphia-London, 1970, 182—193.
104. E. Osetowska: Zapalenie i zwyrodnienia mózgu a wirusy powolne i utajone. *Neuropat. Pol.* 1971, 9, 1—12.
— Encephalitis, degenerations and slow and latent viruses. *Pol. Med. J.* 1971, 10, 1006—1014.
105. E. Osetowska: Neuropatologia ludzi i zwierząt a wirusy powolne i utajone. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1971, 5, 741—748.
106. E. Osetowska: Encephalopathies: Gases. W: „Pathology of the nervous system”. Ed. J. Minckler, McGraw Hill Book Co, New York, 1971, II, 1633—1644.
107. E. Osetowska: Encephalopathies: Metals. W: „Pathology of the nervous system”. Ed. J. Minckler, McGraw Hill Book Co, New-York, 1971, II, 1644—1651.
108. E. Osetowska, J. Pietrzyk, B. Chojnacka: Zapalenie mózgu po szczepionce Salka u małpy *cercopithecus*. *Neuropat. Pol.* 1971, 9, 145—151.
109. E. Osetowska: Klasyfikacja neuropatologiczna zapaleń mózgu wirusowych i alergicznych. *Pamięt. VI Zjazdu Pol. Tow. Epidemiol. Szczecin* 1972, 295—306.
110. E. Osetowska, B. Wuttke: Atypowe obrazy zapaleń mózgu: postaci krwotoczne. *Pamięt. VI Zjazdu Pol. Tow. Epidemiol. Szczecin* 1972, 419—422.
111. E. Osetowska, W. Krücke, B. Wuttke: Zerebrale Verkalkungen bei Kaninchen „pt” mit erblicher Erkrankung des ZNS. W: *Aktuelle Probleme der Neuropathologie.* Ed. K. Jellinger, Facultas-Verlag, Wien, 1973, 125—129.
112. E. Osetowska, A. Taraszewska: Nosówka nerwowa i toksoplazmoza — interferencja dwóch różnych procesów zapalnych mózgu. *Neuropat. Pol.* 1974, 12, 477—486.
113. E. Osetowska: Neuropatologia zapaleń mózgu wirusowych i alergicznych. Monografia. Warszawa, PZWL, 1974.
114. E. Osetowska, F. Luszawski: I. „Prolegomena” do badań doświadczalnych nad chorobą dziedziczną układu nerwowego na modelu królika „pt”. *Neuropat. Pol.* 1975, 13, 61—70.

115. E. Osetowska, F. Luszawski, A. Taraszewska: II. Morfologia i klinika poronnych i ciężkich przebiegów choroby u królika „pt”. *Neuropat. Pol.* 1975, 13, 71—85.
116. E. Osetowska, A. Taraszewska, F. Luszawski: III. Zmiany w układzie wzrokomym u królika „pt”. *Neuropat. Pol.* 1975, 13, 87—92.
117. E. Osetowska: Choroba Rosenthala czy glej Rosenthala? *Neuropat. Pol.* 1975, 13, 153—163.
118. A. Taraszewska, E. Osetowska: IV. Zmiany w mózgu królika „pt” w okresie przedobjawowym. *Neuropat. Pol.* 1975, 13, 283—290.
119. E. Osetowska, F. Luszawski, A. Taraszewska: Badania doświadczalne nad chorobą dziedziczną ośrodkowego układu nerwowego na modelu królika „pt”. V. Obraz kliniczny w pokoleniach I—IX. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1975, 9, 569—578.
120. E. Osetowska, A. Taraszewska, F. Luszawski: VI. Występowanie zwapnień neuronalnych u królika „pt” w zależności od wieku i przebiegu klinicznego. *Neuropat. Pol.* 1976, 14, 85—95.
121. E. Osetowska, F. Luszawski: X. Zmiany starcze w mózgu królika zdrowego i mózgu królika „pt”. *Neuropat. Pol.* 1976, 14, 253—272.
122. A. Taraszewska, E. Osetowska, W. Krücke: IX. Elektronenmikroskopische Untersuchung der intrazerebralen Verkalkungen bei dem erblichen paralytischen Tremor der pt-Kaninchen. *Neuropat. Pol.* 1976, 14, 331—336.
123. W. Borak, E. Osetowska: Gilles de la Tourette's disease with congenital vascular malformations and secondary encephalopathy. W: Gilles de la Tourette's syndrome. Eds. F. S. Abuzzahab, F. G. Anderson, v. 1: International Registry, Mason Publ. Co. St. Paul, 1976, 81—87.
124. E. Osetowska, F. Luszawski, J. Sawicki: Wpływ mutacji pt na różne ogniwa „zamkniętych” obwodów ruchowych. I. Patomorfologia neostriatum, paleostriatum i substantia nigra u królika pt. *Neuropat. Pol.* 1977, 15, 263—276.
125. E. Osetowska, R. Verheyden, A. Taraszewska: Wpływ mutacji pt na różne ogniwa „zamkniętych” obwodów ruchowych. II. Metabolity dopaminy w moczku królika pt. *Neuropat. Pol.* 1977, 15, 407—415.
126. E. Osetowska, W. Krücke, A. Taraszewska: Cerebellopatie reumatyczne. *Neuropat. Pol.* 1977, 15, 465—477.
127. E. Osetowska, F. Luszawski, A. Kozyriska: Powikłania mózgowe w przebiegu nagminnego kataru zakaźnego królika laboratoryjnego. *Neuropat. Pol.* 1977, 15, 571—579.
128. E. Osetowska, A. Kozyriska, M. Afek-Kamińska: Procesy zapalne „neuro-nobójcze” i neuronotropowe. *Neuropat. Pol.* 1978, 16, 305—315.

PUBLICYSTYKA NAUKOWA

1. E. Osetowska: Zakład Neuropatologii PAN. *Nauka Polska* 1963, 82—89.
2. E. Osetowska: V Międzynarodowy Kongres Neuropatologii w Zürichu. *Nauka Polska* 1966, 101—104.
3. E. Osetowska: II Międzynarodowe Kollokwium Zapaleń Mózgu w Warszawie. *Nauka Polska* 1966, 110—112.
4. E. Osetowska: W sprawie profilu naukowego Instytutu Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej. *Nauka Polska* 1967, 43—53.
5. E. Osetowska: Zwierzęta laboratoryjne na świecie. *Zwierzęta Lab.*, 1967, 5, 133—140.

6. E. Osetowska: Belgijski Ośrodek Zwierząt Laboratoryjnych w Louvain-Heverlee. *Zwierzęta Lab.* 1967, 5, 119—128.
7. E. Osetowska: Development of Neuropathology in Polish People Republic. *Neuropat. Pol.*, 1968, 8, 213—216.

KOMUNIKATY

W okresie od 8 do 10 czerwca 1979 odbędzie się w Gardone Riwiera (Brescia, Italia) Międzynarodowe Sympozjum poświęcone wielospecjalistycznym aspektom terapii guzów mózgu.

Głównymi tematami Sympozjum będą:

- doświadczalne guzy mózgu,
- biologia i rozpoznawanie guzów mózgu,
- podstawy leczenia guzów mózgu,
- doniesienia wolne.

Organizatorami Sympozjum są Fundacja Giovanni Lorenzini w Mediolanie, Narodowy Instytut Zdrowia w Bethesda (USA) oraz Uniwersytet w Pawii.

Przewodniczącymi Sympozjum są P. Paoletti (Pawia) i M. D. Walker (USA).

Termin nadsyłania zgłoszeń i streszczeń mija 1 lutego 1979.

Adres Komitetu Organizacyjnego:

Fondazione Giovanni Lorenzini,
Via Monte Napoleone, 23.
20 121 Milan (Italia).

* * *

W okresie od 12 do 14 lipca 1979 odbędzie się w Paryżu IV Zjazd Europejskiego Towarzystwa Neurochirurgii Stereotaktycznej i Czynnościowej.

Głównymi tematami będą:

- padaczka,
- ogniskowe napromieniowanie,
- neurostymulacja.

Informacje szczegółowe uzyskać można w Komitecie Organizacyjnym G. Szikla,

Centre Hospitalier Ste. Anne,
1, rue Cabanis, F-75 014 Paris.